

سیاست‌ها و خط‌مشی‌های توسعه مجموعه منابع الکترونیکی دانشگاه‌ها

• دکتر صدیقه محمداسماعیل^۱

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

• زهرا رحیمی‌نژاد^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

چکیده

با توسعه روزافزون رسانه‌های جدید در اشکال الکترونیکی، تجدیدنظر در مباحث فراهم‌آوری، که عموماً از سوی بخش‌های سنتی مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها انجام می‌گیرد، امری ضروری می‌نماید. کتابخانه‌ها، به‌خصوص کتابخانه‌های دانشگاهی، نیازمند داشتن سیاست‌هایی برای این نوع منابع، همانند اشکال دیگر منابع اطلاعاتی، هستند. هدف این مقاله در درجه اول تأکید بر لزوم داشتن برنامه‌ای منسجم برای گردآوری منابع الکترونیکی و ارائه معیارهایی است که در فرآیند مجموعه‌سازی این بخش از مواد کتابخانه‌ای باید در نظر گرفته شود. **کلیدواژه‌ها:** منابع الکترونیکی، خط‌مشی و دانشگاه‌ها.

مقدمه

دانشگاهی که به‌منظور پشتیبانی از رسالت آموزشی و پژوهشی دانشگاه به‌وجود آمده‌اند، برای رسیدن به این هدف فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی در اشکال مختلف را باید در دستور کار خود قرار دهند، از جمله کتاب، مجلات، روزنامه‌ها، لوح‌های فشرده، نوارهای صوتی و تصویری، فایل‌های دیجیتال و... . کتابخانه در درجه نخست برای پشتیبانی از برنامه‌های آموزشی فعلی و در مرحله بعد پشتیبانی از نیازهای قابل‌پیش‌بینی آینده دانشجویان و اعضای هیئت علمی دانشگاه به ساختن مجموعه خود اقدام می‌کند، و باید درصدد ایجاد مجموعه‌ای زنده و پویا باشند.

اکثر کتابخانه‌ها به فراهم‌آوری اطلاعات منتشرشده

امروزه منابع الکترونیکی جزء جدایی‌ناپذیر کتابخانه‌ها به‌شمار می‌آیند که عدم توجه صحیح به آنها و ضرورت وجود آنها در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در بسیاری از موارد سبب اختلال در امر اشاعه اطلاعات و دسترسی به اطلاعات خواهد شد. منابع الکترونیکی غالباً دارای اطلاعات مهم و مفیدی برای مراجعان کتابخانه است که ممکن است آن اطلاعات در هیچ شکل دیگری قابل دسترسی نباشد.

به‌طور کلی مجموعه هر کتابخانه‌ای با توجه به سازمانی که کتابخانه به آن وابسته است، برای کمک به اهداف و مقاصد آن سازمان شکل می‌گیرد. کتابخانه‌های

امروزه منابع الکترونیکی جزء جدایی‌ناپذیر کتابخانه‌ها به‌شمار می‌آیند که عدم توجه صحیح به آنها و ضرورت وجود آنها در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در بسیاری از موارد سبب اختلال در امر اشاعه اطلاعات و دسترسی به اطلاعات خواهد شد

در شکل‌های مختلف کتاب، پیاپی، میکروفرم، دیسک نوری، و شبکه‌های اطلاعاتی احتیاج دارند. فناوری‌های جدید مکمل مجموعه‌های چاپی است نه جایگزینی برای آنها، انتشارات چاپی برای مطالعات مستمر مانند مطالعات و تحقیقات تطبیقی، ادبی، و مطالعه ذوقی و تفنی و رسانه‌های الکترونیکی برای دستیابی سریع به اطلاعات، خلاصه و چکیده‌های اطلاعات، مانند آنچه در مراجع می‌یابیم، مناسب هستند. برای دستیابی به اطلاعات از طریق سیستم‌های ماشینی، شبکه‌ها و رسانه‌های جدید، به‌کارگیری تمام امکانات ماشینی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. باتوجه به قابلیت‌های بسیار زیادی که منابع الکترونیک دارند، امروزه فراهم‌آوری این منابع به یک نیاز و ضرورت اساسی تبدیل شده است و بدون داشتن چنین منابعی که سرشار از اطلاعات روزآمد هستند، کتابخانه‌های دانشگاهی کامل نخواهد بود. در این مقاله مزایای این‌گونه منابع را بدیهی فرض کرده و پس از تعریف مجموعه‌سازی به خط‌مشی مجموعه‌سازی منابع الکترونیک خواهیم پرداخت.

برآورده کند (سلطانی و راستین، ۱۳۷۹، ص ۳۷۴). مجموعه‌سازی، کار برنامه‌ریزی برای ساختن منطقی و نظام‌یافته مجموعه‌ای است که به انتخاب و فراهم‌آوری مواد برای یک مجموعه روبرشد، و اتخاذ تصمیم درباره منابعی که باید به مجموعه اضافه شوند، مربوط می‌گردد. علاوه بر افزودن منابع جدید، نگهداری مجموعه‌ای پویا، متوازن و روزآمد به حذف منابعی بستگی دارد که به‌ندرت مورد استفاده قرار می‌گیرند یا کهنه شده‌اند (هال و راسل، ۱۹۹۶، ص ۲۰۸).

خط‌مشی انتخاب مواد یا خط‌مشی مجموعه‌سازی همان برنامه مدون مجموعه‌سازی در کتابخانه است که در آن تمام مسائل مربوط به انتخاب مواد و در مواردی حتی مسائل مربوط به تهیه مواد مشخص می‌شود. در این امر بیش از هر چیز باید هدف از مجموعه‌ای که قرار است به‌وجود بیاید و جامعه کاربران از آن مجموعه مشخص شود. این اصلی‌ترین قسمت خط‌مشی است و هرچه مشخص‌تر و واضح‌تر باشد، توجیه بقیه مطالب آسان‌تر خواهد بود. تنها با داشتن خط‌مشی مناسب است که می‌توان مجموعه‌ای متعادل به‌وجود آورد و از افزایش نامناسب آن در برخی از رشته‌ها یا عدم گسترش آن در رشته‌های دیگر جلوگیری کرد. در تهیه خط‌مشی مجموعه‌سازی باید کوشید تا با توجه به امکانات موجود حداکثر منابع برای مراجعه‌کنندگان تأمین گردد (علی سینایی، ۱۳۷۸، ص ۲۱).

چند تعریف از مجموعه‌سازی و خط‌مشی انتخاب مواد

برنامه‌ریزی، شیوه گردآوری مواد است، به‌نحوی که نته‌های نیازهای فوری را برطرف کند، بلکه مجموعه‌های منسجم و معتبری به‌وجودآورد که بتواند نیازهای سال‌های آتی را بر مبنای اهداف و خدمات پیش‌بینی شده

سیاست مجموعه‌سازی

سیاست مجموعه‌سازی توصیف مدون مجموعه به‌صورتی است که در حال حاضر هست، صورتی که در آینده خواهد یافت و مشخص‌کننده قوانینی است که جهت‌گیری این توسعه را مشخص می‌کند، سیاست مجموعه‌سازی مانند یک سند کاری همواره بازبینی و اصلاح می‌شود (هال و راسل، ۱۹۹۶، ص ۲۰۸).

لزوم سیاست توسعه مجموعه

به‌طور کلی داشتن سیاست توسعه مجموعه به انتخاب‌کنندگان در امر تصمیم‌گیری درباره انتخاب نوع مواد (چاپی و الکترونیکی) یاری می‌رساند. کتابخانه‌ها بدون سیاست‌های توسعه مجموعه به شرکت‌های تجاری بدون برنامه‌های تجاری شبیه هستند (جانسون، ۱۹۹۵، ص ۳).

سیاست‌های سنتی توسعه مجموعه ثابت هستند و متناسب نیازهای امروز کتابداران نیستند. استفاده از دستورالعمل‌های قابل انعطاف یا راهنماهایی در یک موضوع موردبررسی که شامل تمام اشکال منابع اطلاعاتی محلی و راه دور می‌باشد، در این زمینه بسیار می‌تواند مفید باشد (هازن، ۱۹۹۵، ص ۲۹).

کمیته سیاست توسعه مجموعه و بخش ارزیابی انجمن کتابداری آمریکا اعلام کرده که سیاست‌های سنتی توسعه مجموعه برپایه مالکیت مواد و منابع بنا شده‌اند، به‌دلیل تغییرات فناوری‌های اطلاعاتی، کتابخانه‌ها کمتر و کمتر قادر خواهند بود منابع را فراهم و ذخیره کنند و بیشتر بر روی دسترسی به اطلاعات و برنامه‌های همکاری تکیه خواهند کرد (وایت و کرافورد، ۱۹۹۷، ص ۵۲).

فرآیند توسعه مجموعه منابع اطلاعاتی الکترونیکی چیست؟ هر مؤسسه‌ای شامل جامعه موردنظر آن و دیگر اجزای متشکله آن می‌باشد که در نوع خود منحصربه‌فرد می‌باشد، بنابراین سیاست‌های آنها نیز منحصربه‌فرد خواهد بود. انتخاب منابع اطلاعاتی الکترونیکی به‌طور ذاتی پیچیده‌تر از منابع چاپی و سنتی است، لذا درباره این منابع حساسیت‌های بیشتری باید لحاظ شود و نیازسنجی، بررسی موارد پیشنهادشده از سوی گروه‌های کاربر و توجه به بودجه تخصیص‌یافته ضروری می‌نماید.

فراهم‌آوری‌های مربوط به منابع اطلاعاتی الکترونیکی حتماً باید با تأیید مدیریت کتابخانه صورت گیرد.

لزوم به‌کارگرفتن سیاست توسعه مجموعه منابع الکترونیکی از سوی دیگر دارای مزیت‌های مشخص و متمایزی است. اول اینکه به‌عنوان راهنمایی برای فراهم‌آوری این منابع به‌کار می‌رود و از اهداف و برنامه‌های سازمان مادر حمایت می‌کند؛ دوم اینکه دستورالعمل‌هایی برای کتابداران که در حال تلاش برای انتخاب مناسب‌ترین و کارآمدترین شکل منبع از میان تمام انواع موجود می‌باشند، ارائه می‌دهد؛ و سوم اینکه سیاست توسعه مجموعه برای توجیه و دفاع از انتخاب منابع و مجموعه ایجادشده به‌کار می‌رود و برای تعیین اولویت‌ها و بودجه‌بندی برای تمام انواع منابع اطلاعاتی در اشکال و قالب‌های مختلف به انتخاب‌کنندگان کمک می‌کند.

سیاست توسعه باید منابع اطلاعاتی الکترونیکی و تجهیزات نرم‌افزاری و مقدمات موردنیاز برای دسترسی و بهره‌برداری از آنها را پوشش دهد.

مطلب مهمی که سیاست توسعه منابع الکترونیکی باید در نظر داشته باشد و انتخاب‌کنندگان را در آن راهنمایی کند، این است که باید تأکید بر روی استفاده بالقوه از این منابع باشد. زیرا همواره وجود کتابخانه‌ها برای نسل‌های آینده اهمیت حیاتی دارد، و مجموعه کتابخانه‌ها تنها برای کاربران فعلی نیست و کتابخانه همیشه باید نیم‌نگاهی به آینده داشته باشد که این امر به برنامه‌ریزی اساسی نیاز دارد (جونز، ۲۰۰۲).

چالش‌های موجود در مجموعه‌سازی منابع الکترونیکی چالشی که در زمینه سیاست‌گذاری‌های مربوط به توسعه مجموعه کتابخانه میان کتابداران و انتخاب‌کنندگان منابع وجود دارد، این است که آیا باید برای تمام انواع منابع کتابخانه‌ای سیاست و خط‌مشی واحدی در نظر بگیریم، بدین معنا که موارد مربوط به انواع منابع اطلاعاتی را، صرف‌نظر از شکل آنها، در سیاست مجموعه‌سازی کتابخانه بگنجانیم و تمام انواع منابع را به‌صورت بسته‌های اطلاعاتی در نظر بگیریم و مسائل مربوط به هر کدام را در سیاست واحدی بیان کنیم، یا اینکه سیاست‌ها و خط‌مشی‌های جداگانه‌ای برای اقسام مختلف منابع باید در نظر گرفت.

منابع الکترونیکی را
به‌عنوان بسته‌های
اطلاعاتی در نظر بگیریم
و سیاست‌های مربوط به
تهیه، ارزیابی، و جین و
... آنها را با سیاست‌های
مربوط به منابع سنتی
ادغام کنیم

که در این صورت احتمال از دست‌دادن بسیاری از منابع اطلاعاتی مفید وجود دارد و در واقع از بخش عظیمی از اطلاعات چشم‌پوشی شود. به‌نظر می‌رسد که راه‌حل درست این موارد این باشد که منابع الکترونیکی را به‌عنوان بسته‌های اطلاعاتی در نظر بگیریم و سیاست‌های مربوط به تهیه، ارزیابی، و جین و ... آنها را با سیاست‌های مربوط به منابع سنتی ادغام کنیم. در واقع چنین تفکری دور از ذهن نیست و تفکری جدید نیز محسوب نمی‌شود، زیرا انتخاب‌کنندگان منابع سنتی مانند کتاب‌ها هرگز عواملی چون نوع جلد و اندازه آنها را عاملی برای اینکه برای هر کدام آنها خط‌مشی جداگانه داشته باشند، نمی‌دانستند. برای مثال آیا باید برای کتاب‌های جلد ضخیم در مقایسه با کتاب‌های جلد کاغذی سیاست‌گذاری جدا در نظر گرفت؟ با توجه به این موارد همان‌طور که در بالا ذکر شد، منطقی است که منابع الکترونیکی را جزئی از منابع اطلاعاتی مورد نیاز کتابخانه در نظر بگیریم تا توانایی ایجاد مجموعه‌های متعادل و مناسب داشته باشیم و بتوانیم مجموعه منابع الکترونیکی مرتبط با مجموعه موضوعی کتابخانه داشته باشیم و بتوانیم نیازهای اطلاعاتی تمام طیف‌های مراجعه‌کنندگان به کتابخانه را تأمین کنیم، چراکه امروزه بخش عظیمی از مراجعان به کتابخانه‌های دانشگاهی

مسئله دیگری که برای دست‌اندرکاران توسعه مجموعه کتابخانه‌ها به چالش تبدیل شده، بحث مربوط به بودجه خرید و بودجه‌بندی برای منابع اطلاعاتی است. مباحث مربوط به بودجه با توجه بودجه محدود کتابخانه‌ها، همیشه جزء مسائل مهم در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در نظر گرفته شده است و با افزایش رشد انتشارات، هیچ کتابخانه‌ای قادر نخواهد بود که تمام آنها را تهیه کند و با توجه به منابع اطلاعاتی جدید که معمولاً به‌خودی‌خود و همراه با امکانات و تجهیزات مورد نیازشان پرهزینه‌تر از منابع سنتی هستند، سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا برای منابع الکترونیکی باید درخواست بودجه‌ای جداگانه داد و ردیف بودجه‌ای مجزا برای آنها در نظر گرفت یا اینکه باید جزئی از بودجه کلی خرید منابع کتابخانه در نظر گرفته شود. معمولاً توجیه و کسب موافقت افرادی که در بخش‌های مالی سازمان‌ها فعالیت دارند و امور مربوط به تعیین بودجه هر کدام از قسمت‌های مختلف سازمان را برعهده دارند، از سوی کتابخانه امری دشوار است و عموماً آنها با در نظر گرفتن بودجه‌ای مجزا مخالفت می‌کنند. با اختصاص بودجه جداگانه احتمال بروز این خطر وجود خواهد داشت که این بخش عظیم از منابع اطلاعاتی تنها به‌منزله ضمیمه به‌کار گرفته شوند، نه قسمتی از منابع مهم و ضروری

امروزه کتابخانه‌ها برای کاستن از هزینه‌های تهیه منابع الکترونیکی که عموماً نیز بالا می‌باشند، به تهیه این مواد با روش مشارکتی توسط کتابخانه‌هایی با موضوع و خدمات مشابه گرایش دارند

پژوهشگران و محققانی هستند که به دنبال جدیدترین اطلاعات و مقالات در حوزه موضوعی مورد پژوهش خود هستند که تنها با از طریق منابع الکترونیک و تجهیزات مربوط به آنها می‌توان این نوع اطلاعات را در اختیار این افراد گذاشت.

از مسائل و چالش‌های دیگری که در مجموعه‌سازی و تجزیه و تحلیل منابع اطلاعاتی الکترونیکی مطرح هستند، از این قرارند:

- تعاریف واضح، روشن و ثابت از اجزا و عناصر اطلاعاتی اندک است؛

- حساب‌های مالی فروشندگان با یکدیگر متفاوت است؛

- کتابخانه‌ها ساختار خود را نسبت به منابع الکترونیکی متفاوت می‌دانند؛

- جمع‌آوری داده‌های اطلاعاتی در این نوع از اشکال مشکل است؛

- کتابخانه‌ها کنترلی بر دسترسی و استفاده از اطلاعات مهم منابع فروشندگان ندارند؛

- طبیعت منابع الکترونیکی به سرعت در حال تغییر هستند.

بنابراین اجزای اطلاعاتی در حال انتقال هستند. کتابخانه‌ها با ظهور شبکه جهانی وب به عنوان یک وسیله تحویل اطلاعات به طور فزاینده‌ای در حال سرمایه‌گذاری در منابع الکترونیکی و ایجاد فرصت‌هایی برای مدیریت اطلاعات هستند. کتابداران درباره این جنبه از مجموعه‌ها و خدمات خود نسبت به هم‌تایان سنتی آنها اطلاعات بسیار کمتری دارند.

منابع الکترونیکی و انواع آن

منابع الکترونیکی منابعی هستند که یا با فناوری رایانه در ارتباط هستند یا به شیوه‌های الکترونیکی (استفاده از رایانه) قابل دسترسی می‌باشند. این مواد داده‌های پیوسته و داده‌های الکترونیکی در قالب‌های فیزیکی را دربرمی‌گیرند. انواع منابع الکترونیکی شامل موارد زیر است.

۱. منابع ناپیوسته: این منابع روی لوح فشرده یا دیسکت قابل دسترسی هستند؛

۲. منابع شبکه‌ای: منابع کتاب‌شناختی یا تمام‌متن که روی سرورهای شبکه ذخیره شده و قابل دسترسی

هستند؛

۳. منابع اینترنتی: منابع کتاب‌شناختی یا تمام‌متن که از طریق اینترنت قابل دسترسی هستند؛

۴. منابع ضمیمه (پیوست): منابع الکترونیکی ناپیوسته‌ای که همراه قالب اولیه منابع ارائه می‌شوند (داورپناه، ۱۳۸۱، ص ۵۵)

ارزیابی منابع الکترونیکی

سؤالاتی درباره سنجش منابع و خدمات الکترونیکی وجود دارد که در هر مجموعه‌ای از این نوع مواد باید پاسخ داده شوند این سؤالات عبارتند از: «چه کسانی از این منابع استفاده می‌کنند؟»، «آیا توجهی درباره میالغ سرمایه‌گذاری شده وجود دارد؟»، «وجود این منابع چه تفاوت‌ها و امکاناتی را برای دانشجویان و اعضای هیئت علمی دانشگاه ایجاد می‌کنند؟». باید مشخص شود که آیا مدیران دانشگاه، متولیان، دانشجویان و اعضای هیئت علمی از تمام سطوح افزایش بودجه برای فراهم‌آوری و توسعه این نوع از خدمات و مجموعه‌ها پشتیبانی می‌کنند. تنها مسئله مهم نیاز برای شاخص‌های قابل اعتماد به منظور تصمیم‌گیری برای فراهم‌آوری منابع الکترونیکی و انتخاب آنچه دیجیتالی است و توسعه معیارها و محک‌هایی که بتواند مرتبط با نیاز کتابخانه باشد، این مقیاس‌ها باید همسان با مقاصد، اهداف و مأموریت‌های سازمان باشد؛ با برنامه‌های سازمانی یکپارچه باشد؛ متعادل با مشتری، نگهدارنده برنامه و نیازها و علائق کاربران باشد؛ دارای برقراری سیستم پاسخ‌گویی باشد؛ و مجموعه‌ای برای استفاده از داده‌های اطلاعاتی موجود که در عین حال قابل اعتماد باشد را دربرگیرد (میلر و اسمیت، ۲۰۰۱، ص ۳-۴).

خطر دیگری که ممکن است وجود داشته باشد، این است که رسانه‌های نوآمده و منابع جدید بدون اینکه واقعاً مورد نیاز باشند، جای کتاب‌ها و مواد سنتی را بگیرند، و بودجه دست‌یابی به اطلاعات الکترونیکی به کاهش سفارش‌های سنتی منجر شود. برای جلوگیری از این پیشامد نیازسنجی و مناسبت این دسته از مواد حتماً باید در دستور کار تهیه قرارگیرد.

امروزه کتابخانه‌ها برای کاستن از هزینه‌های تهیه منابع الکترونیکی که عموماً نیز بالا می‌باشند، به تهیه این مواد با روش مشارکتی توسط کتابخانه‌هایی با

موضوع و خدمات مشابه گرایش دارند. مشارکت مؤثر احتمالاً نیازمند کتابخانه‌هایی با قدرت خرید مشابه و مراجعه‌کنندگانی همگن و مشابه است که بدین طریق سبب صرفه‌جویی در هزینه‌ها خواهد شد.

معیارهایی برای ارزیابی و انتخاب منابع الکترونیکی
به طور کلی انتخاب منابع الکترونیکی بر پایه همان معیارهایی است که برای انواع دیگر منابع به کار می‌رود که از جمله آنها موارد زیر می‌باشند:

● جامعیت: شامل هدف، پوشش، محدوده زمانی، زمان روزآمدسازی (توسعه مجموعه کتابخانه بی. جی. اس. یو، ۲۰۰۶)؛

● عاملیت: شامل سهولت استفاده، زمان لودشدن سریع برنامه؛

● مخاطب و هدف:

- اثر تهیه‌شده برای کدام دسته از مخاطبان است:

محققان، افراد حرفه‌ای در آن زمینه یا افراد عادی؛

- هدف اثر تولیدی: آیا جنبه آموزشی، پژوهشی،

آگاهی‌رسانی یا تبلیغاتی دارد؟ (مدیریت مجموعه کتابخانه دارتموت، ۲۰۰۶)؛

● کیفیت نمایه‌سازی و موتور کاوش آن محصول (سیاست ولزلی درباره انتخاب منابع الکترونیکی، ۲۰۰۶)؛

● تعداد کاربر موردانتظار بر پایه دوره‌های خاص (توسعه مجموعه کتابخانه بی. جی. اس. یو، ۲۰۰۶)؛

● اعتبار و رواج محصول؛

● نوع دسترسی: مثلاً از طریق تار جهان گستر وب، شبکه محلی، پایانه ایستگاه کاری یا دیگر وسائل موجود برای دسترسی؛

● سطح دسترسی: توجه به سطح دسترسی مناسب‌تر برای محصول (آیا باید در فضای شبکه باشد؟ تحت شبکه محلی یا غیره)؛

● تصمیم‌گیری درباره مکان و وسائل لازم برای دسترسی و استفاده بهینه، بررسی‌ها و ملاحظات فاکتورهای انسانی در تنظیم فضای کاری؛

● تجهیزات مورد نیاز:

- سخت افزارها، پرینترها، ظرفیت حافظه موردنیاز، و لوازم خاص موردنیاز که برای اجرای محصول نیاز هست و تمام نیازهای صوتی و تصویری باید

در نظر گرفته شود؛

- توجه به ملزومات موردنیاز برای استفاده از پایگاه‌های دیسک فشرده (توسعه مجموعه کتابخانه بی. جی. اس. یو، ۲۰۰۶؛ مدیریت مجموعه کتابخانه دارتموت^۱؛ سیاست کتابخانه کنگره، ۲۰۰۶)؛

● نیروی انسانی:

- آیا کتابخانه منابع انسانی لازم و متخصص برای پشتیبانی نرم‌افزاری و سخت‌افزاری را دارد، که شامل نصب، نگهداری، اشکال‌یابی و غیره می‌شود؛

- مدت‌زمانی که کارمندان برای آموزش و راهنمایی کاربر - اعضای هیئت علمی و دانشجویان - نیاز دارند، چقدر است؟ (الوود^{۱۱} و [دیگران]، ۲۰۰۳؛ سیاست توسعه مجموعه کتابخانه براون، ۲۰۰۶)؛

● توجه به این نکته که محصول الکترونیکی تکرار ماده چاپی موجود در کتابخانه نباشد، و اگر چنین است توجه به لغو اشتراک و تهیه نسخه چاپی لازم می‌باشد؛

● قابلیت شبکه‌ای شدن محصول در سیستم کتابخانه (مدیریت مجموعه کتابخانه دارتموت، ۲۰۰۶)؛

● اعتبار فروشنده:

- اعتبار فروشنده چقدر است؟

- آیا کتابخانه محصولات دیگری از این فروشنده خاص تهیه کرده است، اگر چنین است نظر متخصصان کتابداری و کاربران آن محصول چیست و میزان رضایت‌مندی آنان چقدر است؟

- آیا امکان کمک و خدمت به مشتری و پشتیبانی از آنها موجود است؟ (سیاست ولزلی درباره مورد انتخاب منابع الکترونیکی^{۱۳}، ۲۰۰۶)

● خدمات پس از فروش:

- آیا امکانات خدمات پشتیبانی و نگهداری فراهم

است؟

- آیا فروشنده پس از فروش محصول از آن پشتیبانی می‌کند؟

- موارد مشخص و معلوم درباره اعتبار سخت‌افزار موجود است؟

● سودمندی (مناسبت): سودمندی در برآوردن نیازهای اطلاعاتی فعلی و آینده محققان؛

● اعتبار تهیه‌کننده اطلاعات: آیا تهیه‌کننده تجربه لازم در این کار را دارد یا برای بار اول است که به تولید چنین محصولی اقدام کرده و نیروی انسانی که برای

چنانچه هزینه اطلاعات الکترونیکی بیش از توانایی یک کتابخانه به‌تنهایی برای تأمین وجه آن باشد، بهتر است چندین کتابخانه که دارای وجوه مشابه موضوعی هستند برای تهیه آن محصول به‌صورت مشارکتی و تعاونی اقدام کنند

- صحت اطلاعات: اطمینان
از اینکه اطلاعات درست و
صحیح ارائه می‌شوند؛
• ارزش افزوده:

- اگر منابع با قالب
الکترونیک در شکل چاپی نیز
موجود باشند، منابع الکترونیکی
که دارای ارزش افزوده‌اند،
بیش از معادل‌های چاپی آنها
باید مدنظر قرارگیرند، ارزش
افزوده شامل دسترسی به‌هنگام،
قیمت‌های کمتر، ارتقای
جست‌وجو، امکان دسترسی به
ایستگاه‌های کاری چندگانه،
قابلیت شبکه‌سازی (سیاست
کتابخانه کنگره ۲۰۰۶، ۴)؛

• خروجی:

- دارا بودن خروجی
مناسب برای پرینترها یا
فایل‌های کاربر (لود کریستین
و دیگران، ۲۰۰۳)؛

• میزان ربط:

- مواد مناسب و مربوط آنهایی هستند که به‌طور
قابل ملاحظه‌ای با مواد موجود ارتباط و پیوستگی دارند.
برای تعیین میزان ربط منابع الکترونیکی به مجموعه
کتابخانه، ضروری است خط‌مشی‌ها در عوض تمرکز بر
شکل مواد بیشتر بر محتوا متمرکز باشند (سیاست توسعه
مجموعه^{۱۵}، ۲۰۰۱)؛

• روزآمدی:

- تاریخ انتشار؛

- تعیین این نکته که آیا اثری خاص اطلاعات جاری
را عرضه می‌کند؟
- تعیین اینکه یک اثر خاص تا چه میزان مناسب
زمان یا وضع تفکر یک دوره است (سیاست توسعه
مجموعه کتابخانه براون، ۲۰۰۶)؛

• بودجه:

کتابخانه‌ها برای خرید از بودجه‌های مربوط به
کتابخانه استفاده می‌کنند. چنانچه هزینه اطلاعات
الکترونیکی بیش از توانایی یک کتابخانه به‌تنهایی

تولید آن به‌کارگرفته آیا متخصص و مجرب هستند؟
(مدیریت مجموعه کتابخانه دارتموت، ۲۰۰۶)؛

• اولویت‌بندی: قراردادن اولویت برای آن دسته
از اطلاعاتی که در شکل و قالب دیگری موجود نیست
(سیاست ولزلی درباره انتخاب منابع الکترونیکی، ۲۰۰۶)؛
• محتوا:

- اولویت‌دادن به موضوعاتی که در حال حاضر یا
آینده بیشتر توسط جامعه کتابخانه استفاده می‌شوند.
کیفیت؛

- سهولت استفاده: کاربرد این منابع باید آسان باشد
و به کمترین آموزش نیاز داشته باشند. این دسته از منابع
باید دارای راهنما و دستور العمل‌هایی برای آشنایی با
آنها هم برای کاربر و هم برای انتخاب‌کننده جهت
ارزیابی و تهیه محصول؛

- جذابیت نمایش و ارائه اطلاعات: یک برنامه
چند رسانه‌ای که تصاویر واضح، ویدئوهای دلنشین و
طرح‌های رنگی را عرضه می‌کند، جذاب‌تر از برنامه متنی
تک‌رنگ و بدون تصویر است؛

2001,P.114.

6. Ellwood, Christine, et. al.(2003)"Policy for the selection and management of electronic information resources". University of York library and computing service.

7. Hazen, DC. (1995) "Collections development policies in the information age", College and Research Libraries, Vol.56 No.1, pp.29-31.

8. Jones, David E."Collection development and information services policy"(2002) Available at: <http://www.shef.ac.uk/library/libdocs/cdp2002.pdf>

9. Johnson, p.(1995)"Collections development policies: a cunning plan", Technicalities, Vol.14 No 6, pp.3-6.

10. Miller, Rush and Schmidt, Sherrie (2001) . E-metrics: measures for electronic resources.4th North Umbria international conference.

11. Whit, Gary W. and Crawford, Gregory A.(1997)."Developing an electronic information resources collection development policy", Asian Libraries, Vol.6 No.1/2, pp 51-56.

12. "Developing collection of BGSU Library". Available at:<http://www.bgsu.edu/colleges/library/infosrv/cdpolicy/elecres.htm>. [Accessed: 4 Nov.2006]

13."The policy of Brown development collection". Available at: <http://www.brown.edu/facilities/university-library/collections/colldev/general.html#selecting>. [Accessed: 4 Nov.2006].

14. "Management of Dartmouth library collection". Available at:<http://www.dartmouth.edu/cmhc/cdp/electronic.htm#1>. [Accessed: 2 Nov.2006]

15. "The library of congress policy". Available at:<http://www.loc.gov/acq/devpol/electronicselectinguidlines.html>. [Accessed: 2 Nov.2006]

16. "Wellesley policy about selection of electronic resource". Available at:<http://www.wellesley.edu/library/pol-electronic.html>. [Accessed: 2 Nov.2006]

برای تأمین وجه آن باشد، بهتر است چندین کتابخانه که دارای وجوه مشابه موضوعی هستند برای تهیه آن محصول به صورت مشارکتی و تعاونی اقدام کنند. در ضمن مدیر کتابخانه نیز به منظور کشف دیگر امکانات تأمین وجه باید مورد مشورت قرار گیرد (الوود و دیگران، ۲۰۰۳؛ مدیریت مجموعه کتابخانه دارتموت، ۲۰۰۶).

پی‌نوشت‌ها:

1. m.esmaeili@sr.iau.ac.ir

2. zahra.rahimi87@gmail.com

3. Johnson

4. Hazen

5. Whit, Gary W. and Crawford, Gregory

6. Jones

7. Miller, Rush and Schmidt, Sherrie

8. Developing collection of BGSU library

9. Wellesley policy about selection of electronic resource

10. Management of Dartmouth library collection

11. Ellwood, Christine

12. The policy of Brown development collection

13. Wellesley policy about selection of electronic resource

14. The library of congress policy

15. Collection development policy

مآخذ:

۱. داوریناه، محمدرضا (۱۳۸۱). **جست‌وجوی اطلاعات علمی و پژوهشی در منابع چاپی و الکترونیکی**، ویراستار: محمد حسین دیانی، تهران: دبیرش.

۲. سلطانی، پوری و فروردین راستین. **دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی**، تهران: فرهنگ معاصر.

۳. سینایی، علی (۱۳۷۸). **مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها**، تهران: سمت.

۴. هال، هازل و آیلین راسل (۱۹۹۶). **مدیریت منابع الکترونیک: صفحات الکترونیک کتابخانه و اصول مجموعه‌سازی**، ترجمه: مه‌ری پریخ، تهران: مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی.

5. "Collection Development Policy". Hornsby shire library and information service. June